

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕФЕКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ПРИРОДОЗНАВСТВІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

О. О. Буйдіна

Проаналізовано сутність проектної діяльності та її місце в навчальній програмі з природознавства початкової школи. Розкрито можливості проектного навчання для реалізації результативної складової освітньої галузі. Схарактеризовано навчальні проекти з природознавства початкової школи за різними ознаками.

Ключові слова: міні-проект, проектна діяльність, продукт проектної діяльності, природознавство, початкова школа.

Буйдіна Е. А. Реализация проектной деятельности как эффективной технологии в современном природоведении начальной школы

Проанализированы сущность проектной деятельности и ее место в учебной программе по природоведению начальной школы. Раскрыты возможности проектного обучения для реализации результативной составляющей образования. Охарактеризованы учебные проекты по природоведению начальной школы по различным признакам.

Ключевые слова: мини-проект, проектная деятельность, продукт проектной деятельности, природоведение, начальная школа.

Buidina O. Project Activity as Productive Technologies in Modern Science at Elementary School

The paper is devoted to analysis of essence of project activity and its role in "Nature science" curriculum for the elementary school. The possibilities of project teaching for realization of resultative component of education are outlined. Educational projects in natural sciences for the elementary school are characterized according to their features.

Keywords: mini-project, project activity, the product of project activity, natural science, the elementary school.

*Знання деяких принципів легко
компенсує незнання деяких фактів.*

Клод Гельвецій

Зміни в цілях, змісті, технологіях сучасної шкільної освіти зумовлені потребою в самостійних особистостях, здатних творчо підходити до вирішення проблем, адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій. Як наслідок, знаннева парадигма поступається принципам особистісно зорієнтованому навчанню, а розвиток стає ключовим поняттям педагогічного процесу. На передових засадах реформування національної системи освіти знаходиться початкова школа. Вона «має бути тільки успішною» [1, с. 3], а навчання молодших школярів – радісним. Це можливо за умов, коли дитина стає активним учасником процесу засвоєння знань. Тоді пізнавальний інтерес і задоволення від процесу та результату навчання дають моральний і психологічний комфорт, розуміння особистого поступу.

Серед продуктивних і оптимальних технологій активного створення творчого особистісно зорієнтованого освітнього середовища в початковій школі розглядають організацію проектної діяльності.

Проблема організації проектної діяльності молодших школярів не є новою в педагогічній науці й практиці. Різні її аспекти розкрито в працях педагогів-класиків та сучасних учених. Зокрема, історія методу проектів пов'язана з іменами зарубіжних (Д. Дьюї, В. Кілпатрик, Е. Коллінгс) і вітчизняних радянських (С. Шацький, І. Свядковський) дослідників. Здобутки вчених В. Гузеєва, Є. Заїр-Бек, І. Зимньої, Н. Матяш, Є. Полат, К. Поливанової, Г. Селевко, І. Якиманської та ін. у цій галузі збагатили сучасну дидактику. Розвідки Є. Землянської, Н. Крилової,

Буйдіна Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри методики змісту освіти ПОІППО імені М.В.Остроградського

Є. Мальцевої, С. Шишової вказали на можливість і необхідність включення проектної діяльності в навчально-виховний процес початкової школи.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні сутності проектної діяльності та розкритті її місця в навчальній програмі з природознавства для початкової школи.

Виклад основного матеріалу статті. В основу оновленого Державного стандарту початкової загальної освіти (2011 р.) покладено системний і компетентнісний підходи, що визначають зусилля задля досягнення соціально бажаного рівня особистісного й пізнавального розвитку учнів і зосереджені на результативній складовій навчання. Формування та розвиток ключових і предметних компетентностей у початковій освіті здійснюються шляхом використання можливостей конкретних навчальних предметів. Свідченням тому є посиленість природничо складовою стандарту.

Порівняння двох програм з Природознавства (2006 р. і 2011 р.) показує, що вони дуже близькі за змістом і структурою. Обсяг навчального матеріалу у новій програмі не набагато більший, але це виправдано з огляду на достатню кількість годин, відведених на вивчення курсу. Оновлений курс «Природознавство» початкової школи розрахований на 270 годин, що майже на 200 годин більше у порівнянні з попереднім. Уперше структура навчального плану початкової школи передбачає для вивчення предмета «Природознавство» дві години на тиждень. Важливим видається й те, що у новій програмі зроблено акцент на практичній діяльності учнів, застосуванні ними здобутих знань у різноманітних життєвих ситуаціях. Це можливо завдяки упровадженню в навчально-виховний процес початкової школи проектної діяльності, яка реалізує діяльнісний підхід – одну із принципових новацій сучасної освіти.

Багатозначність підходів до тлумачення терміна «проект» указує його вихід за межі освітньої діяльності. До потреб шкільного проекту найближче за змістом пояснення: проект – це план дій, задум, намір. Навчальний проект має визначену мету, спрямованість на реальний результат, який можна відкрито презентувати [2].

Проектне навчання полягає у функціонуванні «системи дидактичних засобів (мети, змісту, методів тощо), якими здійснюється послідовне моделювання процесу розв'язання проблемних задач і ситуацій, що вимагають пошуків, досліджень, співпраці» (О. Савченко) [1, с. 299]; досягненні дидактичної мети через детальне розроблення проблеми, яка повинна завершитися реальним, практичним результатом оформленим якимось чином (Є. Полат) [3, с. 66]; реалізації особистісно зорієнтованого підходу в освіті, що сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидкоплинних умов життя

людини постіндустріального суспільства (С. Сисоєва) [4]; орієнтації учнів на актуалізацію наявних та набуття нових знань, умінь і навичок (інколи шляхом самоосвіти) для активного залучення до діяльності в соціокультурному середовищі (В. Гузеєв) [5]. У контексті початкової школи цікавим видається підхід до визначення проектної діяльності через організацію пізнавального, комунікативного, ігрового, художнього, дослідницького, пошукового, громадсько-корисного видів діяльності молодших школярів (О. Онопрієнко) [6].

Отже, сутнісна характеристика навчального проекту полягає в тому, що він містить проблему (суперечність), цікавий учасникам, характеризується комплексним характером розв'язання, є спрямованим на отримання нового практичного, теоретичного чи психолого-педагогічного результату, має суспільне та особистісне (для виконавця) значення. Аналіз науково-педагогічної та навчально-методичної літератури дає підстави розглядати навчальну проектну діяльність через єдність її мотиваційного, операційно-процесуального та рефлексивно-оцінювального компонентів.

В основу проектної діяльності покладено ідею про спрямованість навчально-пізнавальної діяльності школярів на результат. І. Сергеев розрізняє два результати проекту: зовнішній, який можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності, і внутрішній – досвід, що інтегрує знання й уміння, компетенції й цінності [7]. Дж. Пітт у результативній складовій проекту виділяє три його компоненти: матеріальний виріб, який спроектовано і виготовлено; папку (портфоліо) з використовуваними документами, нотатками тощо; впевненість учнів у своїх силах [8]. На важливість самооцінки учнями власних досягнень вказує і А. Папандреу (Інститут освіти, Кіпр), наголошуючи, що у проектному навчанні цінними є не стільки матеріальні результати, скільки процес особистісного зростання учня [9].

Узагальнений підхід вчених до визначення структури проектної діяльності з деякими доповненнями (емоційний стан, задоволеність або байдужість молодших школярів щодо проектної діяльності) представлено нами на рисунку 1.

У шкільній програмі з природознавства в початковій школі заплановано виконання дванадцяти навчальних проектів [10]. До їх виконання учні залучаються починаючи з першого класу. Це доступні завдання, що виконуються у формі індивідуальної або колективної діяльності з обов'язковим збереженням основних етапів: пошуково-аналітичного, практичного, презентаційного і рефлексивно-оцінювального.

Процес пізнання людиною навколишнього світу проходить два рівні: чуттєвий (емпіричний) і логічний. На першому рівні пізнання провідну роль відіграють органи чуття людини. На другому рівні процес мис-

лення, який полягає в оперуванні поняттями, судженнями, висновками. Домінування у молодших школярів наочно-образного мислення відбивається на тематичі проектів. Теми навчальних проектів конкретні, стосуються реального змісту природознавства, представленого через його екологічний, українознавчий, краєзнавчий, фенологічний, ужитковий аспекти. Наприклад, «Квіти в моєму житті», «Книга скарг природи», «Лісова аптека», «Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його забруднення» тощо. Теми проектів посилені для дитини. Тут працює правило: чим менший учень, тим простіша тема проекту.

Пропоновані проекти належать до короткотривалих, отже, щодо них доречно вживати назву «міні-проект». Але пізнання молодшими школярами навколишнього світу не задовольняється рамками уроку, а виходить далеко за його межі. Тому тривалість міні-проектів може бути розрахована як на один урок, так і на один-два тижні. Для організації навчальної проектної діяльності можна використовувати і час, відведений на повторення та закріплення вивченого, зокрема деяких тем навчальної програми з розділу «Запитання до природи» (наприклад, «Які легенди про рослини і тварин склали наші пращури?», «Звідки береться рослинне масло?», «Які рослини можуть слугувати годинником?», «Вода – руйнівник, чи вода – рятувальник?» тощо).

У ході підготовки до презентації учасники проекту готують зовнішній (за І. Сергеевим) результат діяльності. У ряді випадків на вид продукту вказує тема проекту. Класичними прикладами можуть бути міні-проекти «Книга скарг природи» або «Будьмо знайомі! (походження назв рослин і тварин)», робота над якими допоможе молодшим школярам оцінювати власний внесок у збереження природи, розвивати пізнавальну активність, виховувати бережливе ставлення до природи. Проте найчастіше вибір продукту – це непросте творче завдання, від розв'язання якого багато в чому залежить, насамперед, мотивація учасників проекту до подальшої роботи.

Наведемо цікаві, на наш погляд, приклади продуктів проектної діяльності: колекції прислів'їв та приказок, збірки віршів про природу і довкілля, збірки

Рис. 1. Орієнтовна структура проектної діяльності

науково-фантастичних творів, екологічні гасла, маніфест, інсценізація казки «Маша і Ведмідь», фотоколлаж, виставка малюнків, газета, костюм тощо.

Навчальні проекти, пропоновані навчальною програмою з природознавства для початкової школи, різняться між собою практичною, теоретичною й пізнавальною спрямованістю проектної діяльності, її внутрішньою та зовнішньою результативністю, характером діяльності учнів, конструюванням змістової частини. За діяльністю, що домінує у проекті, розрізняють інформаційні, творчі, практично зорієнтовані, дослідницькі проекти.

Робота над практично зорієнтованим навчальним проектом із самого початку орієнтує учасників на виготовлення конкретного продукту (довідник, газета, журнал, мультимедійна презентація, альбом, виставка), який має бути особистісно й соціально цікавим. Його структура є чіткою, етапи виконання потребують ретельних координацій й обговорення. Прикладами практично зорієнтованих міні-проектів у початковій школі можуть бути «Лісова аптека», «Квіти в моєму житті» тощо.

Інформаційні проекти (наприклад, «Будьмо знайомі! (походження назв рослин і тварин)», «Вивчення небесних тіл за допомогою наземних телескопів та космічних апаратів») спрямовані на пошук інформації про об'єкти чи явища, її аналіз і узагальнення, ознайомлення учасників проекту з цією інформацією. Складається сценарій діяльності учасників, визначаються функції кожного з них. Заздалегідь планується зовнішній результат. Це може бути газета, колекція, гербарій, мультимедійна презентація тощо.

Особистісний результат роботи над дослідницьким проектом для його учасників полягає у формуванні навичок експериментальної діяльності. Важливо, що сформовані на етапі початкової школи дослідницькі вміння – спостереження, порівняння, опис, прогнозування, класифікація, вимірювання, – будуть перенесені в інші навчальні дисципліни і стануть в нагоді впродовж усього життя. Серед дослідницьких проектів з природознавства у початковій школі розглядають міні-проект «Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його забруднення». Дослідницькі

проекти потребують гарно продуманого підготовчого етапу: чіткої аргументації актуальності теми, визначення її мети і завдань, продуманості методів, пошуку необхідної інформації, чіткого окреслення шляхів дослідження.

Творчі проекти (наприклад, «Захисти природу: малюнки та плакати, що пропагують енергозбереження») спрямовані на становлення та розвиток творчого потенціалу учасників, формування критичної точки зору. Творчі проекти не мають виразної структури, вона лишається відкритою упродовж усього періоду спільної діяльності учасників. Зовнішній результат (продукт) проектної діяльності також формується упродовж усього періоду роботи, у повному обсязі виявляється тільки по її завершенні.

Для досягнення державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів практики впроваджують різноманітні способи і технології навчання: проблемного, розвивального, інтерактивного, особистісно зорієнтованого, колективного, ігрового, розвитку критичного мислення тощо. Про це свідчить тематика і зміст робіт, заявлених у 2013 р. в Полтавській області на заочний тур II (обласного) етапу конкурсу «Учитель року» в номінації «Початкова школа».

Утім впровадження проектної діяльності в навчально-виховний процес початкової освіти не користується популярністю серед педагогів Полтавщини. Опитування 127 вчителів початкової школи під час курсового підвищення кваліфікації упродовж вересня-грудня 2013 року засвідчило, що проблемою реалізації проектної діяльності цікавляться 86,6 % респондентів (110 осіб), 71,7 % (91 особа) визнали рівень теоретичної і практичної підготовленості до цього виду діяльності недостатнім. І тільки 6,3 % вчителів (8 осіб) використовували навчальні проектні завдання в початковій школі. Педагоги нарікають на складність включення проектної діяльності в межі уроку і переважну її локалізацію в позаурочному просторі, недостатню кількість методичних рекомендацій щодо організації проектної діяльності, відсутність чітких критеріїв для її оцінювання.

Така ситуація актуалізує проблему організації проектного навчання в сучасному природознавстві початкової школи: потребують дослідження педагогічні умови підготовки вчителів початкової школи до впровадження такого виду діяльності; важливим є розроблення навчально-методичного супроводу проектної діяльності молодших школярів на уроках природознавства.

Висновки. Ключовою особливістю навчального проекту стає активна діяльність молодших школярів, що, в першу

чергу, складає значні ресурси для особистісного зростання учня – готовності і здатності учнів до саморозвитку, самонавчання, сформованості ціннісно-смыслових установок. Водночас учні набувають досвіду діяльності з отримання нових природничих знань і формування універсальних навчальних дій.

Ефективність впровадження проектної діяльності значною мірою залежить від ставлення вчителя до такого виду діяльності: його теоретичної й практичної підготовки, спрямування на створення особистісно зорієнтованого освітнього простору молодшого школяра, розуміння психологофізіологічних особливостей учнів початкової школи, намагання посилити рівень дитячої самостійності у навчально-виховному процесі шляхом зменшення різних видів вчительської допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
2. Тлумачний словник української мови : у 4-х т. – К. : Аконт, 1998 р. – Т. 3. – С.779.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под ред. Е. С. Полат. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 272 с.
4. Сисоева С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С. О. Сисоева // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 1(5). – С. 73–80.
5. Гузев В. В. Образовательная технология: от приема до философии / В. В. Гузев. – М. : Сентябрь, 1996. – 112 с.
6. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя / Л. М. Забродська, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару, Л. Л. Хоружа. – Х. : Основа. – 204 с.
7. Сергеев И. С. Как организовать проектную деятельность учащихся: Практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений / И. С. Сергеев. – 6-е изд., испр. и доп. – М. : АРКТИ, 2008. – 80 с.
8. Пироженко Л. В. Проекти в українській школі ХХ століття / Л. В. Пироженко // Метод проектів: традиції, перспективи... / Практико-зорієнтований збірник / під ред. І. Г. Єрмакова. – К. : Вид-во «Департамент». – 2003. – С. 488–490.
9. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В. Логвін // Завуч. – 2003. – №2. – С.12.
10. Природознавство. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2012. – С. 186–203.

Цитувати: Буйдіна О. О. Реалізація проектної діяльності як ефективною технології в сучасному природознавстві початкової школи / О. О. Буйдіна // Постметодика. – 2013. – № 6. – С. 55–58.

© О. О. Буйдіна, 2013. Стаття надійшла в редакцію 19.11.2013 ■